

19-årige Tom Jørgensen bor på Lundens bofællesskab, hvor man har fuld fokus på beboernes selvbestemmelse.

Men hvordan står det generelt til med balancen mellem selvbestemmelse og magtanvendelse?

Her bestemmer Tom

UDVIKLINGSHÆMMEDE

Jeg har ikke oplevet, at der var nogen, der prøvede at bestemme over mig. Jeg bestemmer inde på mit værelse. Det er lederen, der bestemmer over botilbuddet

Tom Jørgensen, beboer

De er jo også teenagere

I Lundens bofællesskab er otte unge udviklingshæmmede i botræning. Ud over rengøring, tøjvask og personlig pleje skal de unge også lære, at de har ret til selv at bestemme, og hvordan de bruger den ret uden at skade sig selv eller andre

Af Marie Barse, redaktionen@sl.dk
Foto: Mette Frandsen

Tom Jørgensen på 19 år har boet i Lundens bofællesskab i Faaborg-Midtfyn Kommune i omkring et år. I dag har han hjemmedag, og på dagens program står rengøring af værelset og tøjvask. Derudover har han sagt ja til at give Socialpædagogen en rundvisning på Lunden.

– Det er fint at bo her. Mit mål er at komme ud at bo i min egen lejlighed. Jeg ved ikke hvor, men det skal være på Fyn, fortæller Tom Jørgensen.

Ligesom de syv andre unge i Lundens bofællesskab er Tom blevet henvist af sin kommune til Lunden, for at han kan træne helt almindelige hverdagskompetencer som rengøring, tøjvask og sociale færdigheder.

De unge bor typisk i bofællesskabet i et til tre år, og derefter skal socialpædagogerne på stedet give kommunen deres vurdering af, hvor selvhjælpen den unge er blevet.

Tom Jørgensen har aldrig tænkt over, at han ikke kunne bestemme selv.

– Jeg har ikke oplevet, at der var nogen, der prøvede at bestemme over mig. Jeg bestemmer

inde på mit værelse. Det er lederen, der bestemmer over botilbuddet, siger han.

De unge, som flytter ind i Lundens bofællesskab, kommer enten hjemme fra deres forældre eller som Tom fra en institution for børn.

Derfor er de vant til, at det enten er forældrene, som har ansvaret for dem og bestemmer, eller personalet på institutionen, fortæller Helle Johansson, som er afdelingsleder på bofællesskabet.

– Mange af dem er slet ikke vant til selvbestemmelse. De bliver meget overvældede af at blive spurgt, hvad de synes, fortæller hun.

En vigtig opgave for socialpædagogerne i Lundens bofællesskab er at støtte de unge mennesker i at lære at tage beslutninger selv og i at forstå konsekvenserne af deres beslutninger og valg.

Ansvar for madlavning

I bofællesskabet afholdes der et ugentligt beboermøde. Tom Jørgensen fortæller, at det er her, man fortæller, hvilke planer man har for den kommende uge.

– Så skriver man det op på tavlen. Du kan se, at i dag står der, at jeg har hjemmedag, forklarer han og peger på det store whiteboard, som hænger i bofællesskabets køkkenalrum.

På beboermødet er det bl.a. blevet besluttet, at man er to beboere, der har ansvar for at lave mad i en uge ad gangen. Selvfølgelig med støtte fra en af socialpædagogerne.

En del af botræningen handler nemlig også om, at de unge skal lære at lave mad. Og forstå hvad der sker, hvis de ikke laver mad.

– Så kan det godt være, de kommer en dag og siger: 'Vi gider ikke lave mad'. Og det er fint nok. Så er der bare ikke noget aftensmad den dag, og

LUNDEN

Vi kan ikke pakke dem ind i vat. De må også gøre sig nogle erfaringer selv. Selvfølgelig er det en knivskarp balance, for de unge må jo heller ikke være til fare for sig selv

Lene Jensen, socialpædagog og TR

så skal de selv forklare deres kammerater, at de må nøjes med leverpostejsmadder til aftensmad, fortæller afdelingsleder Helle Johannsen.

Socialpædagog og tillidsrepræsentant i bofællesskabet Lene Jensen forklarer, at netop det at lade de unge tage beslutninger og selv erfare konsekvenserne er en vigtig socialpædagogisk metode i bofællesskabet.

– Vi kan ikke pakke dem ind i vat. De må også gøre sig nogle erfaringer selv, påpeger hun.

– Selvfølgelig er det en knivskarp balance, for de unge må jo heller ikke være til fare for sig selv.

Socialt liv kræver rent tøj

De unge skal også trænes i almindelige dagligdagsting som at vaske tøj og gøre rent. For at forstå vigtigheden af tøjvask taler socialpædagogerne med de unge om, hvorfor rent tøj er en forudsætning for at klare sig.

– Så vil vi forsøge at tydeliggøre det ved eksempler. For at du kan være sammen med dine venner, så er du nødt til at have noget rent tøj. Beskidt tøj kan komme til at lugte, og så gider folk ikke være sammen med dig, fortæller socialpædagog i bofællesskabet Maria Svensmark.

Hun startede på Lunden i marts måned i år, og hun fortæller, at hun har været igennem en omstillingsproces, fordi bofællesskabet har så meget fokus på selvbestemmelse.

– Som pædagog skal du arbejde rigtig meget med dig selv. Mange pædagoger har nok sådan et hjælpegen, men vi skal lægge beslutningerne over til de unge selv. Mange af dem vil gerne have, at vi beslutter ting for dem. Men det skal de selv lære, forklarer hun.

To af de unge i bofællesskabet har fx fundet ud af, at det tog for lang tid for dem at få ordnet og rengjort deres badeværelser. Så de har besluttet at hyre et rengøringsfirma.

– Botræningen går ud på at blive så selvhjulpen som muligt, men de kan selvfølgelig frit vælge at hyre rengøring. Lige som du og jeg også kan beslutte at få en rengøringsdame, siger Helle Johannsen.

Bestilling fra kommunen

Når de unge bliver henvist til Lundens bofællesskab, så følger der en såkaldt bestilling med fra kommunen.

I den står de færdigheder, som den unge og sagsbehandleren vurderer, at den unge har brug for at få trænet. Der kan også være ting, som kommunen gerne vil have en afklaring på – fx om en borger kan lære at begå sig i trafikken, eller hvor stort behov den unge har for støtte om natten.

Når de unge flytter ind, er de selv med til at udarbejde deres egen pædagogiske handlingsplan. Her er mål for botræningen beskrevet, og den unge bliver inddraget i, hvordan han eller hun vil arbejde med sine mål.

Tom Jørgensens mål er at komme ud at bo i egen lejlighed. Han mener selv, at den største hindring for det er, at han får kontanthjælp og derfor ikke har råd.

– Det med rengøring og tøjvask går ret godt. Jeg har også ansvar for at slå græsset sammen med Georg (pedel på Lunden) og for at fodre fuglene, fortæller han.

Han synes, at især rengøring er ret kedeligt og ville egentlig helst have, at nogle andre gjorde det for ham. Men at fodre fuglene og slå græs er han glad for.

– Det er sjovt, fordi du lærer en ny opgave, siger han.

Bærbar computer er låst inde

I bofællesskabet ligger der en stor socialpædagogisk opgave i at lade de unge gøre deres egne erfaringer og støtte dem i at finde løsninger på de ting, de ikke kan håndtere.

– Vi har fx en ung mand, som er rigtig god til it. Han sad meget med sin bærbare computer og surfede på nettet, også gerne om natten. Problemet var, udover at han ikke fik sovet, at han havde en meget krænkende adfærd på nettet. Og det var særlig slemt om natten, fortæller Lene Jensen.

Det gav problemer i et stykke tid, og derfor foreslog Lene Jensen ham, at de kunne låse computeren inde om natten – velvidende at det kunne hun ikke bestemme.

– Han flejtede fuldstændig ud. Jeg skulle ikke komme og begrænse ham og låse hans ting inde, fortæller hun.

Så problemet kørte og blev værre.

– Vi talte løbende med ham om, hvad vi kunne gøre. Hvordan han kunne undgå at komme til at gøre ulovlige ting på nettet. Og til sidst foreslog han selv, at computeren blev låst inde om natten, så det er den nu. Men det måtte han selv komme frem til. Vi har ikke beføjelser til at tage hans udstyr fra ham, fortæller Lene Jensen.

Beboermøde besluttede alkoholpolitik

På et tidspunkt besluttede beboermødet i bofællesskabet en alkoholpolitik, fordi der var nogle beboere, som ikke brød sig om, at der blev drukket i hverdagen.

– Aftalen er, at man ikke drikker alkohol i hverdagen, og i weekenderne aftaler man det, hvis der skal drikkes, fortæller Helle Johannsen.

Nogle af de unge har desuden aftalt, at man maks. drikker én genstand, når man fx er til koncert, fordi de havde problemer med en, der ofte blev meget fuld, når de var til koncert.

Hvis en ung gerne vil med i byen, men ikke er i stand til at transportere sig selv, så er det altid en ledsager fra kommunen, som tager med – ikke en pædagog fra bofællesskabet.

– Det er bare meget bedre, hvis de kan gå selv. De er udviklingshæmmede, men de er jo også teenagere, og skal ikke have en voksen på slæb hele tiden, siger Lene Jensen.

Forældre skal give slip

Samarbejdet med forældrene fylder rigtig meget i bofællesskabet.

– Meget ofte er forældrene vant til at have styr på alt. Og de unge er vant til, at forældrene kan hjælpe dem med alt. Men her skal vi jo netop lære de unge at blive mere selvhjulpne. Det kan være svært for forældrene at give slip, fortæller Maria Svensmark.

Derfor gør personalet i bofællesskabet meget ud af at holde et grundigt opstartsmøde med forældrene og den unge. Her er der fokus på forventningsafstemning i forhold til, hvem der gør hvad.

Når den unge er flyttet ind, er samarbejds møder med den unge og forældrene desuden højt prioriteret. I starten kan der være den type møder et par gange om måneden, hvis det er nødvendigt for at sikre et godt samarbejde.

– Det kan være svært for nogle forældre at forstå, at man godt kan gå ud i byen i kondibukser.

Eller at man godt må gå på værtshus, supplerer Lene Jensen.

Personalet sørger for at være forstående over for forældrene og imødekomme deres bekymringer, men samtidig gøre det klart, at de som personale ikke kan bestemme, hvilket tøj en beboer skal have på, eller om han eller hun skal gå på værtshus.

Fokus på uhensigtsmæssige rutiner

Når en ung er færdig med botræningen, vil han eller hun ofte skulle ud og bo i et botilbud for voksne. Lene Jensen har været ude at besøge en del botilbud sammen med unge, som skulle vælge et nyt sted at bo.

– For nylig var jeg ude med en ung mand og besøge et sted. Der var simpelthen så meget hjælp og støtte. Fx blev der bagt boller om morgenen og lavet mad til dem om aftenen. I bofællesskabet havde den unge mand trænet alle de her færdigheder, og han var faktisk blevet rigtig glad for at lave mad. Så det ville ikke give mening, at han skulle derhen at bo. Der var simpelthen for meget hjælp, fortæller hun.

Det var hun og den unge mand enige om.

Lene Jensen vurderer ud fra de besøg, hun har været på sammen med de unge, at en del botilbud for voksne har indbygget mange hjælperutiner, som nogle af de udviklingshæmmede i virkeligheden godt kunne varetage selv.

– Der kunne det måske være sundt at revurdere, om der er behov for så meget hjælp og støtte, eller om man med fordel kan støtte beboerne i selv at varetage opgaverne, understreger hun. ■

SELVHJULPEN 'Botræningen går ud på at blive så selvhjulpne som muligt, men de kan selvfølgelig frit vælge at hyre rengøring. Lige som du og jeg også kan beslutte at få en rengøringsdame', fortæller afdelingsleder Helle Johannsen. Tom Jørgensen klarer dog vasketøjet selv.

UDVIKLINGSHÆMMEDE

Er man til fare for sig selv, hvis man som udviklingshæmmet er overvægtig og overspiser – ja, det er man måske. Men det er du vel også, hvis du er overvægtig og ikke-udviklingshæmmet, og der vil ingen jo drømme om at sætte lås på dit køleskab

Leif Buch Hansen, tidligere forsker, Danmarks Pædagogiske Universitet

Selvbestemmelse og magt i gråzonen

Norske forskere har interviewet udviklingshæmmede om deres oplevelser af tvang og magtanvendelser. I Danmark er det som udgangspunkt forbudt at bruge magt. Men skjult magt er måske udbredt?

Af Marie Barse, redaktionen@sl.dk
Foto: Mette Frandsen

Knut er 30 år og udviklingshæmmet. Han er nordmand og bor i et norsk botilbud for udviklingshæmmede. Lige så længe han kan huske, har han haft et kommunalt vedtag om magtanvendelse.

Magtanvendelsen går ud på, at der er lås på hans køleskab. Køleskabet bliver låst op af personalet på faste tidspunkter, når det er spisetid. Bagefter kommer der lås på igen. Knut kan nemlig ikke styre sit indtag af mad.

Hvis køleskabet er ulåst, kan han finde på at spise rub og stub. Knut er vant til, at hans køleskab er låst, men han kunne godt tænke sig at lære at styre sin spisning i stedet for at have lås på køleskabet.

Knut er en af de 13 udviklingshæmmede, som norske forskere fra Nationalt Kompetansemiljø

om Udviklingshemming har interviewet for at få et indblik i deres oplevelse af magtanvendelser.

Alle de 13 udviklingshæmmede har eller har haft et kommunalt vedtag om magtanvendelse. Derudover har de alle været i stand til at give informeret samtykke om at deltage i undersøgelsen.

Det er første gang, at forskere på den måde spørger de udviklingshæmmede selv om deres oplevelse af magtanvendelser. Hovedkonklusionen er, at de fleste ligesom Knut accepterer magtanvendelsen, men ønsker at tingene var anderledes.

Ikke tilladt i Danmark

De danske regler for magtanvendelser over for udviklingshæmmede er meget anderledes end de norske. Dansk lovgivning har fokus på selvbestemmelsesretten. Det betyder, at ingen magtanvendelser som udgangspunkt er tilladte.

De udviklingshæmmede, som optræder i den norske undersøgelse, ville det derfor være ulovligt at anvende magt over for, hvis de boede i Danmark.

Post.doc. på Juridisk Institut på Aarhus Universitet Eva Naur Jensen har gennem en årrække forsket i praksis på botilbud for udviklingshæmmede.

Hun har i år udgivet bogen 'Magtanvendelser over for voksne', som beskriver den svære balance i lovgivningen mellem selvbestemmelse på den ene side og på den anden side behovet for at sikre den nødvendige omsorg og pleje til svagt fungerende voksne med psykisk funktionsnedsættelse.

– De personer, som optræder i den norske undersøgelse, ville man efter min vurdering ikke kunne få tilladelse til at anvende magt over for i Danmark. Fordi de simpelthen er for velfungerende, siger hun.

Svær balance

Når man som socialpædagog i Danmark arbejder med udviklingshæmmede, vil man ofte skulle varetage en svær balancegang, fordi magtanvendelser som udgangspunkt ikke er tilladt.

Man vil derfor i mange situationer skulle vægte den enkeltes ret til selv at bestemme mod risikoen for at begå omsorgssvigt, hvis man ikke griber

Diskuter på facebook

Hvordan undgår du skjulte magtanvendelser?

I Danmark er det som udgangspunkt forbudt at bruge magt over for fx voksne udviklingshæmmede – men hvad med de skjulte og ubevidste magtanvendelser? Hvad gør du og I i jeres arbejde for at undgå skjulte magtanvendelser?

Deltag i debatten på facebook / se hvordan på www.sl.dk/facebook

ind over for en udviklingshæmmed, som har en skadelig adfærd.

Ifølge Eva Naur Jensen kan et godt eksempel netop være en udviklingshæmmed, som ikke kan styre sit madindtag.

– Hvis man har en udviklingshæmmed beboer, som har en spiseforstyrrelse og derfor ikke kan kontrollere sit madindtag, og måske oven i købet har diabetes, så kunne det da være fristende med lås på køleskabet ligesom i den norske undersøgelse. Det er bare ikke tilladt i Danmark, forklarer hun.

Ud over at overspisningen er skadelig for den udviklingshæmmede, så kan det også give udfordringer i forhold til samarbejdet med de pårørende.

– Det kan måske være svært for de pårørende at forstå, hvorfor personalet ikke kan gøre noget, hvis en udviklingshæmmed med diabetes eller svær overvægt gang på gang tømmer køleskabet, fortæller Eva Naur Jensen.

Kun tilladt over for meget svage

Fordi den danske lovgivning har så stor vægt på selvbestemmelse, er det kun meget svagt fungerende udviklingshæmmede, som det er tilladt at bruge magt over for.

Tilladelsen gives af kommunalbestyrelsen.

Det kan fx være en multihandicappet person med en psykisk funktionsnedsættelse, som gør vedkommende ude af stand til at kommunikere og forstå konsekvenserne af sine egne valg og handlinger.

Hvis han eller hun modsætter sig bleskift, hvilket fører til sår og risiko for infektioner, så kan personalet i nogle tilfælde få kommunalbestyrelsens tilladelse til med magt at skifte bleen.

– I henhold til de danske regler er det ikke nok at være diagnosticeret med udviklingshæmning. Ens funktionsevne skal også være væsentligt nedsat, for at det er tilladt for personalet at anvende magt. Udfordringen kan så være, at det er svært at definere præcist, hvad det vil sige, at funktionsevnen skal være betydeligt og varigt nedsat, påpeger Eva Naur Jensen.

Sikrer omsorg og selvbestemmelse

Danske socialpædagoger må derfor tage pædagogiske redskaber i brug, når de skal sikre både den nødvendige omsorg og den udviklingshæmmedes ret til selv at bestemme.

Hvis en beboer fx nægter at få børstet tænder, kan pædagogerne forsøge at arbejde med vedkommendes livshistorie og måske finde årsagen til modviljen mod tandbørsten.

Vi skal som socialpædagoger til stadighed holde fast i, at vi er der for at støtte borgeren i at kunne leve sit liv på egne præmisser. Der er det vores rolle at yde omsorg og støtte borgerne i at opøve kompetencer til at træffe egne beslutninger

Marie Sonne, næstformand, Socialpædagogerne

